Problemy polskiego romantyzmu : sprawozdanie z konferencji naukowej.

Biuletyn Polonistyczny 14/41, 11-15

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

dr Zofia Wołoszyńska - Przemiany adaptacji "Szkoły kobiet" i "Ślubu modnego" na tle współczesnej Bogusławskiemu recepcji Moliera w Polsce /dyskutantów 6/

dr Zofia Florczak - Spór o gramatykę uniwersalną w XVIII w. /dyskutantów 5/

dr Henryk Hinz - O "Rozbiorze krytycznym zasad historii" Hugona Kołłątaja /dyskutantów 5/

mgr Wojciech Podgórski - Satyra polityczna w dobie Księstwa Warszawskiego /dyskutantów 7/

14-15 czerwca 1971

dr Anna Dobak - O sielance oświeceniowej /dyskutantów 5/

dr hab.Zbigniew Goliński - Krasicki w świetle dokumentów Archiwum w Merseburgu /dyskutantów 10/

dr Janusz Maciejewski - Problemy filologiczne edytora poezji barskiej /dyskutantów 10/

dr Julian Platt - Konwencje i tradycje staropolskie w praktyce literackiej epoki Oświecenia /dyskutantów 7/.

PROBLEMY POLSKIEGO ROMANTYZMU

Sprawozdanie z konferencji naukowej

22 i 23 marca br. odbyło się w Warszawie dwudniowe zebranie dyskusyjne zorganizowane przez Pracownię Historii Literatury Romantycznej IBL. Na zebraniu przedstawiono do dyskusji prace, które opublikowane zostaną w przygotowanej przez Pracownię I serii publikacji "Problemy polskiego romantyzmu".

Referat prof.dr Marii J a n i o n "Romantyczna wizja rewolucji" ukazywał cztery koncepcje rewolucji zawarte w literaturze polskiego romantyzmu: 1/ Obraz stworzony przez Goszczyńskiego i Krasińskiego jest wizją infernalną: w "Zamku

kaniowskim" rewolucję wspierają moce piekielne,w "Nie-Boskiej Komedii" historia jest kołowrotem zbrodni, a rewolucja musi być nie-boska, bo jest nadużyciem wolności. 2/Wypowiedzi Mickiewicza o rewolucji cechuje profetyzm; w jego myśleniu sprawa narodowa utożsamia się coraz bardziej z rewolucją, a rewolucja europejska jest szansą wyzwolenia Polski. 3/ Podstawą systemu genezyjskiego Słowackiego staje się idea permanentnej rewolucji jako walki ducha-rewolucjonisty ze zleniwiałą materią; ofiara i cierpienie są składnikami niezbędnymi postępu świata. 4/ Wreszcie poezja krajowa, Dembowski, publicystyka TDP tworzą koncepcję rewolucji, która swą sankcję moralną znajduje nie w prawie boskim, lecz w prawie człowieka.

Referat dr hab. Aliny W i t k o w s k i e j "Romantyczny naród. Triumf i klęska" omawiał problematykę narodową w myśli polskiego romantyzmu, wskazując na jej ścisły związek ze świadomością historyczną, która rodzi się w Polsce na początku XIX wieku; katastrofa rozbiorów, uświadamiając współczesnym napór historycznego czasu, budzi zainteresowanie przeszłością narodową i "czasami pierwiastkowymi". Znamienne dla tego okresu są poglądy Woronicza /scharakteryzowane jako uświęcenie historii/, Brodzińskiego /mitologizacja przeszłości słowiańskiej/ i Mochnackiego /problematyka ciągłości i zmiany bytu narodowego/. Publicystyka czasów powstania listopadowego będzie ich przedłużeniem i zarazem przekształceniem,uwypuklającym antynomię przeobrażenia i kontynuacji, rewolucji i konserwacji. Zniesienie tej antynomii nastąpiło w wyłożonej w prelekcjach paryskich historiozofii Mickiewicza, w której oba jej składniki uznane zostają za niezbędne do rozwoju narodu i w której narodowi polskiemu przyznana zostaje misja zbawienia świata. Równocześnie u Mickiewicza i w myśli demokratycznej pojawia się idea ludu jako fundamentu narodu; rozstrzygnięcia konfliktu racji klasowej i racji narodowej szuka się w micie: wizji słowiańskiej przeszłości plemiennej.

Referat mgr Krystyny K r z e m i e n i o w e j "O nową cywilizację narodową" omawiał publicystykę filozoficzną warszawskich romantyków: Mochnackiego, Żukowskiego i Ostrowskiego,sprzed i z okresu powstania listopadowego. Przedstawiając szczegółowo ich poglądy filozoficzne /bliskie myśli niemiec-

kiej/, społeczne, ekonomiczne i polityczne, autorka uznała za wspólny im i centralny problem stworzenia nowej cywilizacji narodowej, przejmującej osiągnięcia współczesnej kultury europejskiej, a zarazem zachowującej narodową odrębność wyznaczoną przez ciągłość historycznego rozwoju. Podstawą ich koncepcji nowej cywilizacji staje się zasada organiczna - idea całości, której rozwój narzuca wewnętrzne powiązanie jej poszczególnych części. Za konieczny warunek postępu filozofowie warszawscy uznają "unarodowienie" chłopstwa i dopuszczają możliwość rozstrzygnięcia klasowego antagonizmu na drodze rewolucyjnej.

Referat prof.dr Marii Żmigrodzkiej "Historia i romantyczna epika" poświęcony był epice romantycznej, jej najważniejszym realizacjom i związkowi ze świadomością historyczną epoki. Zwrot do tematu historycznego - wskazywała autorka - nastąpił już w twórczości klasyków, lecz ich utwory epickie, odznaczające się kronikarską rejestracją przeszłości i anachronizmami psychologiczno-obyczajowymi, nie zaspokajały nowożytnego odczucia historii. Karierę robi dopiero romans historyczny o charakterze dydaktycznym, przejmujący poetykę W.Scotta. Inspiracja skottowska, obok bajronowskiej, ma decydujący wpływ na ukształtowanie głównego gatunku epickiego w romantyzmie przedlistopadowym - powieści poetyckiej o temacie historycznym /"Grażyna", "Konrad Wallenrod"/. W świadomości literackiej dojrzałego romantyzmu miejsce uprzywilejowane zajmuje epopeja - umożliwia ona rozstrzygnięcie problemu stosunku jednostki do zbiorowości, stworzenie epickiej całości, wprowadzenie stylu podniosłego. W "Panu Tadeuszu" perspektywa epopei zamienia "sielski" w zamierzeniu poemat w obraz porozbiorowego odrodzenia narodu polskiego. Najambitniejszą próbę realizacji epopei stanowi "Król-Duch": przeciwstawiony przez Słowackiego "Panu Tadeuszowi" jako epopei ciała,ma być syntezą historiozoficzną ukazującą zasadę postępu świata - epopeją ducha.

Referat dr Marty Piwińskiej "Bóg utracony i Bóg odnaleziony" dowodził ważności problemu Boga w polskiej literaturze romantycznej, gdzie wiąże się on z pytaniami o absolut, prawdę ostateczną, zasadę "całości" świata. W roman-

tyzmie współobecne są: koncepcja Boga wolności, który, sankcjonując przyszłość i rewolucję, nadaje metafizyczny sens romantycznej niezgodzie na świat, oraz "Bóg deistów",uprawomocniający przymus i występek; ten Bóg staje się przedmiotem buntu, który przeciwstawia mu Prometeusza lub Szatana. Ta antynomia odciska się na całej myśli romantycznej. Historia może być boska - gdy sens dziejów potwierdza się w ich przebiegu, i nie-boska - będąca łańcuchem przypadków i zbrodni. Natura kryć może zło i dobro, może być ładem i plątaniną złowrogich tajemnic. Z tego podłoża wyrasta romantyczny bunt przeciw Bogu, który autorka analizowała w kontekście problematyki narodowej i romantycznego mitu artysty, posiadającego władzę tworzenia równą boskiej.

Referat dr Heleny K a p e ł u ś "Romantycy i folklor" wychodził od analizy zainteresowań ustną literaturą ludową w pierwszej połowie XIX w. Autorka przedstawiła ówczesny rozwój badań folklorystycznych, gromadzenie zapisów twórczości ludowej, łączenie folkloru etnicznie polskiego z folklorem białoruskim, ukraińskim i litewskim. Te zjawiska leżą u podstaw zwrotu ku ludowości w literaturze romantycznej.Romantyków interesują cykle podaniowe o początkach państwowości polskiej, tradycje lokalne związane z postaciami historycznymi i legendy topomastyczne, ludowa fantastyka, w której szuka się grozy i cudowności, ballada, będąca uosobieniem "pieśni gminnej", oraz bajka, która dzięki swej alegoryczności i paraboliczności staje się dla romantyków skarbnicą optymistycznej mądrości ludowej.

Referat dr Janiny K a m i o n k o w e j "Obyczaj romantyczny" akcentował współistnienie w kulturze romantycznej wielu wzorów obyczajowych i moralnych oraz związek obyczajowości romantycznej z rodzącą się w Polsce w pierwszej połowie XIX w. kulturą mieszczańską. Autorka zajęła się głównymi instytucjami obyczajowymi epoki: dworem, dziedziczonym po XVIII wieku; salonem, który w czasach romantyzmu ulega demokratyzacji i zmieszczanieniu; klubem, gromadzącym ludzi o skłonnościach intelektualnych; kawiarnią; grupami będącymi instytucjami o bardzo różnorodnym kształcie /cyganeria, entuzjastki, bałaguły/. Następnie, podkreślając uniformizację obyczajową, która doko-

nała się w początkach XIX w., powszechną w poglądach epoki niechęć do próżniactwa i apologię pracy oraz zainteresowania "fizjonomiką społeczną", scharakteryzowała autorka wzory osobowe romantyka: konspirator, więzień, człowiek o moralności spiskowej oraz artysta wywodzący się ze zubożałej szlachty, człowiek pozbawiony społecznego osadzenia, nie pogodzony z losem, projektujący przyszłość.

Głównym celem konferencji była dyskusja nad przedstawionymi referatami, w której wzięli udział przedstawiciele środowisk polonistycznych z całego kraju. Stenogram dyskusji ukaże się w "Pamiętniku Literackim" jako istotne dopełnienie I serii "Problemów polskiego romantyzmu".

Mgr Zbigniew Jarosiński

KONFERENCJA POŚWIĘCONA ZAGADNIENIOM KOMUNIKACJI LITERACKIEJ W SPOŁECZEŃSTWIE XX WIEKU

(Warszawa, 28–29 maja 1971 r.)

W Konferencji, zorganizowanej z inicjatywy Pracowni Badań Kultury Literackiej Instytutu Badań Literackich PAN, obok polskich teoretyków literatury i socjologów wzięli również udział literaturoznawcy z Niemieckiej Republiki Demokratycznej: dr E.Dieckmann i dr D.Kliche.

W centrum uwagi referentów i dyskutantów postawione zostały problemy, których znaczenie i aktualność poznawcza dla współczesnej kultury, a szczególnie dla współczesnej kultury literackiej, jest dostrzegana, doceniana i dyskutowana. Już w tytułowym sformułowaniu problematyki Konferencji daje się odczytać generalne przesunięcie zainteresowań badawczych literaturoznawstwa: z zagadnień p o e t y k i immanentnej, a więc szukania elementarnych i globalnych znaczeń tekstu literackiego w samym tekście, w chwytach konstrukcyjnych, stylistycznych - ku zagadnieniom s e m i o t y c z n y m i s o c j o l o g i c z n y m, włączającym tekst literacki w kontekst historyczny i społeczny, co stawia sobie za cel właśnie socjologia literatury.